

بسمه تعالی

پارک علم و فناوری استان فارس | خبرنامه شماره ۷

لازم ندانستن اینکه دشمن چه در سر دارد و چه می‌خواهد بکند، غفلتی است که ممکن است ما را از امکان برخورد و امکان دفاع محروم کند.

«مقام معظم رهبری مدظله العالی»

۱۰- حضرت علی (ع) در مورد استفاده از زره و هوشیاری، آمادگی و گماردن دیده‌بان می‌فرماید: آنگاه که در میدان جنگ رویاروی دشمن قرار گرفتید باید در دامنه کوه‌ها و تپه‌ها یا در کنار نهرها باشید تا پوشش و حفاظ شما گردد و از شما نگرهانی کند و باید جنگ را از یک سو با حداکثر از دو سو با دشمن داشته باشید. ایشان در خطبه ۲۷ نهج البلاغه درباره هوشیاری و آمادگی می‌فرماید: پیش از آن‌که با شما بجنگد شما آمادگی جنگ با آنها را داشته باشید. در کل پیامبر اسلام (ص) اهمیت خدعه و فریب را در جنگ‌ها درک کرده بود و برای آن‌ها برنامه‌ریزی می‌کرد.

جنگ خیبر

عمده قلعه‌های خیبر که متعلق به یهودیان بنی‌نضیر بود هشت یا ده قلعه به نام‌های «ناعم، قموص، شق، نزار، سلاسم، طیح، نطاه، کتیبه، صعب بن معاذ و قلعه زبیر» بود. قلعه‌های یاد شده با خندقی از جنگ احزاب آموخته بودند محصور بودند. دروازه آهنین خیبر را به گفته ابن ابی الحدید ۴۴ نفر به زحمت باز و بسته می‌کردند. مسلمانان پس از یک روز جنگ در قلعه نطاه به لشکرگاه خود برگشتند و به دنبال روزنه‌ای برای نفوذ بودند پس از راهنمایی یک یهودی امان یافته راه رخنه به قلعه نطاه عملی گردید و پس از فتح آن، قلعه شق و قلعه تزار با منجینی که از قلعه نطاه به دست آمده بود، فتح گردید. در این جنگ تاکتیک نفوذ و فریب، تفرقه و پراکندگی به عنوان شیوه عملی آفندی منجر به پیروزی مسلمین گردید.

جنگ خندق

تدابیر و اقدامات دفاعی: چون خبر بسیج احزاب به فرماندهی ابوسفیان در مدینه به وجود مبارک پیامبر اسلام (ص) رسید، حضرت شورای نظامی تشکیل داد که آیا در شهر بمانند و جنگ کنند یا خارج شوند و در بیرون از شهر با کافران درگیر شوند. سلمان فارسی پیشنهاد داد که در شهر بمانند ولی دور شهر را خندق حفر نموده و در پناه آن آماده دفاع باشند. پیامبر اسلام (ص) این پیشنهاد را پذیرفت و حدود آن را تعیین نمود. عمر بن عبدود سرآمد مشرکین پس از عبور از نغله کم عرض خندق مبارز طلبید. حضرت علی (ع) به مضاف او رفت و پس از قطع ران وی، او را به هلاکت رساند و نوفل ابن عبدالله را در خندق به هلاکت رساند. در این جنگ به کارگیری شیوه‌های جدید نظیر حفر خندق بعنوان یک شیوه تدافعی منجر به پیروزی مسلمین گردید.

جنگ صفین، اقدامات فریبنده و آثار آن

۱- معاویه با هدایت و کمک عمروعاص اقدام به حيله و فریبی کرد. بدین صورت که تیری برداشت و بر روی آن نوشت: از بنده‌ای اندرزگو به اطلاع شما می‌رسانم معاویه می‌خواهد آب فرات را به سوی شما بگشاید و شما را

درخبرنامه شماره ۶ بعضی از ویژگی‌های مهم راهبردی جنگ‌های پیامبر اسلام (ص) را برشمردیم. در این شماره علاوه بر ادامه مبحث قبل، به گوشه‌ای از دفاع غیرعامل در دیگر کشورهای جهان می‌پردازیم.

فتح مکه

پس از پیمان‌شکنی کفار قریش با کشتن مردانی از قبیله خزاعه از هم‌پیمانان پیامبر اسلام (ص)، آن حضرت به منظور فتح مکه و بیرون آوردن قبله مسلمین از چنگ قریش دستور بسیج نیروها را صادر فرمودند.

تدابیر و اقدامات آفندی

۱- مخفی نگه داشتن قدرت و توان و تحرکات تا نزدیکی مکه: پیامبر اسلام (ص) اجازه ندادند کسی متوجه شود ایشان قصد فتح مکه را دارند.
۲- چون پیامبر اسلام (ص) به (سرالظهران) نزدیک مکه رسیدند دستور دادند هر یک از سربازان مشعلی برافروزند که این حلقه عظیم آتش، چنان رعب و وحشتی در دل دشمنان ایجاد کرد که آنان را از هر مقاومتی مایوس نمود.

اقدامات آفندی و پدافندی

۱- فرمان عبور لشکر از راه‌های خالی از سکنه، مانند راه‌های صحرایی که در غزوات بنی سلیم و بحران از آن استفاده گردید.
۲- جلوگیری از درخشندگی اسلحه هنگام حرکت و عبور نکردن از مقابل ساکنان مناطق میان را در غزوات و سرایای بدر و بنی سلیم.
۳- سفارش به ایجاد نکردن هرگونه سروصدا و دستور باز کردن زنگوله از گردن شترها و حرکت دادن نیروها به شکل مخفی در غزوات موته و فتح مکه.
۴- مخفی نگه داشتن آمادگی و بسیج اولیه در غزوات و سرایای بنی سلیم، ذی امر، ذات الرقاع، بین الحیان و غیره.
۵- استقرار و موضعگیری مناسب در مواضعی که از سه جهت نیروها را در آن تقسیم و مستقر و محفوظ می‌ساخت و از دسترس و تصرف دشمن مصون می‌کرد.

۶- واقع شدن خورشید در پشت سر نیروهای خودی همچون جنگ بدر.
۷- قرار گرفتن کوه با استحکامات و عوارض طبیعی در پشت نیروها همانند جنگ احد.

۸- ایجاد دیده‌بانی و در نظر داشتن تحرکات دشمن در اکثر غزوات و سرایا با گماردن دیده‌بان و جاسوس در مکان مخفی و پنهان از چشم دشمن، به صورتی که به طور مستمر از قوه بینایی و شنوایی خود بهره می‌جستند.

۹- حرکت دادن نیروها در تاریکی شب در غزوات «ذی العشیره» و «دومه الجند».

غرق کند و مهیا باشید. سپس تیر را به سوی لشکرگاه حضرت علی (ع) فرستاد تیر دست به دست گردید و همگی از موضوع مطلع شدند و با خود گفتند این برادری نصیحت‌گر است که ما را از تصمیم خود با خبر کرده است.

۲- در حالی که معاویه ۲۰۰ کارگر تصنیعی را برای چرخش‌گاه گمارده بود آنان کار حفر کانال را به صورت تصنیعی آغاز کرده، مقتیان بی‌کلیت به حفاری تصنیعی و عده‌ای به کار طبل‌زنی پرداختند و این طور جلوه کردند که سروصدای حفاری است. این اقدام فریبنده منجر به عقب نشینی عده‌ای از سپاهیان حضرت گردید که حضرت فرمود وای بر شما این نیرنگ است که سپاهان بدون توجه به حضرت عقب نشینی نمودند.

۳- چیزی نمانده بود که جنگ صفین با پیروزی قاطع حضرت به پایان رسد اما دشمن خدعه و فریب دیگری آغاز نمود و آن هم بر سرنیزه کردن قرآن‌ها بود که با این حيله و فریب توانستند در میان سپاهیان حضرت علی (ع) تفرقه و تشتت ایجاد نمایند.

نتیجه‌گیری

۱- تاریخچه دفاع غیرعامل نشان می‌دهد انگیزه دفاع ریشه در فطرت انسان داشته و این مساله به خوبی در جنگ‌های ایرانیان باستان و جنگ‌های قبل از ظهور اسلام مشهود است.

۲- با حضور اسلام در بین اعراب یک نوع انسجام عملی ایجاد گردید که آموزه‌های آن در زمینه جهاد و دفاع از ارزش‌های اسلامی به طور کلی هدف والایی در بین مسلمین ایجاد نمود.

۳- از دیدگاه اسلام همچون نماز و روزه جهاد یکی از فروع دین است و قرآن کریم به این مسئله تأکید فراوان دارد که ایستادگی در مقابل دشمنان اسلام و مسلمین که به سرزمین‌های اسلامی حمله کرده و قصد تصرف آن را دارند تکلیف مسلمانان است و در برابر این تهاجم می‌بایستی دفاع نمایند.

۴- پیامبر اسلام (ص) اسلام علاوه بر داشتن زمینه‌های معرفتی، عملی، اجتماعی و سیاسی در بعد نظامی دارای اندیشه‌های برجسته بودند که این اندیشه نظامی و کاربرد آن‌ها در جنگ‌هایی که در طول رسالت خویش داشتند کاملاً مشهود است.

۵- یکی از مهم‌ترین روش‌هایی که امروز در زمینه جهاد دفاعی بر آن تأکید فراوان شده است و از دیرباز مورد توجه انسان‌ها بوده اما به صورت کلی به آن توجه نگردیده است، شیوه‌های دفاع غیرعامل یا پدافند غیرعامل است که مقام معظم رهبری به عنوان پرچم‌دار یک جامعه اسلامی بر آن تأکید فراوان دارند و همین تأکید فراوان گواه رابطه تنگاتنگ جهاد اسلامی و پدافند غیرعامل است.

۶- رابطه دین و رابطه دفاع غیرعامل در رابطه دین و سیاست و همچنین رابطه دین و حکومت تعریف می‌شود.

۷- از آنچه مشخص شده دستورالعمل تبلیغی دفاع غیرعامل از دیدگاه اسلام را در چند بند زیر می‌توان جمع‌بندی نمود. الف) حفظ نظام اسلامی از واجبات اسلام است، ب) آموزه‌های قرآنی و سیره پیامبر اسلام (ص) و ائمه اطهار بهترین شیوه‌ها و روش‌های دفاعی را به ما آموزش می‌دهد، ج) مردم در دفاع غیرعامل مهم‌ترین نیروی دفاعی هستند، د) در دفاع غیرعامل، کاهش خطر و افزایش پایداری براساس تکیه بر ایمان انجام می‌شود.

نمونه‌هایی از اقدامات دفاع غیرعامل در جنگ جهانی دوم

الف- **ایجاد پرده دود:** استفاده از پرده دود به منظور گمراه کردن و فریب دشمن، یکی از روش‌هایی بود که در جنگ جهانی دوم مورد استفاده قرار گرفت. زمانی که بمب افکن‌های دشمن به فاصله ۱۵۰ مایلی اهداف می‌رسیدند، ژنراتورها روشن شده و به هنگام نزدیک شدن هواپیما به فاصله ۸۰ مایلی هدف، شروع به دودزایی می‌کردند تا آوریل ۱۹۳۱ به هنگام شدت حملات هوایی دشمن در حدود ۸۵۰ پرده دود از ۲۸ نقطه حیاتی محافظت کرد و هیچ کدام از این نقاط آسیب و زبانی ندیدند.

ب- **ایجاد تأسیسات فریبنده:** در روزهای نخستین جنگ جهانی دوم، بناهای بدلی معروف به پایگاه K به منظور انحراف هواپیماهای دشمن به کار می‌رفت، در اوت ۱۹۴۰ انگلستان در حدود صد فرودگاه بدلی و حدود چهارصد هواپیمای فریبنده برپا داشت تا توجه بمب‌افکن‌های دشمن را به آن‌ها معطوف سازد. بناهای بدلی در آن زمان، نزدیک کارخانه‌های اصلی هواپیماسازی ساخته شد و بمب افکن‌های دشمن به جای ساختمان اصلی، ساختمان‌های بدلی را بمباران می‌کردند.

دفاع غیرعامل در دیگر کشورهای جهان

بسیار خردمندانه است که با بهره‌گیری از تجربیات دیگر کشورهای جهان، هزینه تجربه کردن دوباره بدیهیات را در برنامه‌ریزی دفاعی و امنیتی خود نپردازیم. قلب تاریخ، حاوی بسیاری از این تجربیات است. شاید حوادث و رویدادهای اعصار و قرون گذشته، مصداق مناسبی برای فضای قرن بیست و یکم نباشد اما مطمئناً آگاهی از رویدادهای چند دهه اخیر در بعضی از کشورهای جهان و لحاظ نمودن نتایج حاصل از آن‌ها، در طرح‌ها و برنامه‌های دفاع غیرعامل کشور مفید و مثمر ثمر خواهد بود. در حقیقت، لزوم دفاع و اجرای الزامات دفاع غیرعامل برای کلیه کشورهای جهان، خواه قدرتمند و خواه ضعیف وجود دارد. از این رو در ایران نیز می‌بایستی تلاش گردد تا با بهره‌گیری از تجارب به دست آمده طی اعصار گذشته و نیز تجارب اخیر و ارزشمند جنگ تحمیلی همراه با نگاهی موشکافانه و شیوه عملکرد دیگر کشورها در این خصوص، به اقدامات مثمرتر و سودمندتری در مقوله دفاع غیرعامل دست یافت. بدین منظور در این بخش از مجله به اجمال مهم‌ترین اصول، اقدامات و شیوه‌های برخورد در مقوله دفاع غیرعامل برای کلیه کشورهای مطرح دنیا در این رابطه بیان گردیده است.

پاکستان:

در میان کشورهای همسایه جمهوری اسلامی ایران، کشور پاکستان به این موضوع علاقه‌مندی خاصی نشان داده و ضمن ایجاد سازمانی برای این امر، به موضوع آموزش عمومی نیز توجه بسیاری نموده است؛ به طوری که جزوات آموزشی با متون ساده و روان در مورد نحوه مقابله با انفجارات هسته‌ای و دیگر تهدیدات در بین مردم و مراکز آموزشی انتشار یافته است.

منبع: رئیس‌ساداتی، س. ۱۳۹۵. جهاد در اسلام با رویکرد پدافند غیرعامل.

ویژه‌نامه هفته پدافند غیرعامل، نشریه چشم بیدار، ۳۴-۳۷.

قاسمی، ح. ۱۳۹۵. گذری تاریخی بر دفاع غیرعامل. ویژه‌نامه هفته پدافند غیرعامل، نشریه چشم بیدار، ۲۸-۳۳.